

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINE MOKSLINE TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1984 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1985

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1984

VILNIUS

1985

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1984

VILNIUS

1985

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1984

ВИЛЬНЮС «МОРСЛАС» 1985

63.3(2L)
Li 237 .

Redakcinė kolegija:

Bronius VAITKEVICIUS (vyr. redaktorius), Alfonsas EIDINTAS, Mečislovas JUCAS,
Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Leonas MULEVICIUS, Rita STRAZDŪNAITE
(sekretorė), Tamara TARŠILOVA, Adolfas TAUTAVIČIUS, Irena VALIKONYTE, Regina
ZEPKAITE (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Išleista LTSR MA Istorijos instituto užsakymu

L 0505040000—229 Z—85
M854(08)—85

© LTSR MA Istorijos institutas, 1985

PUBLIKACIJOS

1895 METŲ VINCO KUDIRKOS BYLA

VYTAUTAS MERKYS

Ižymaus lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo, jo liberaliosios srovės vadovo, rašytojo ir publicisto Vinco Kudirkos (1858—1899) biografijos ir kultūrinio palikimo tyrinėjimui vertingos medžiagos yra Lietuvos TSR centrinio valstybinio istorijos archyvo (CVIA) Vilniaus teismo rūmų prokuroro fonde (f. 446). Čia saugoma „Valstiečio Stasio Rupšio, Liudo Vaineikio ir kt., kaltinamų cenzūros draudžiamų lietuviškų knygų ir laikraščių platinimu Šiaulių apskrityje, byla“ (b. 245), turinti 428 lapus. Istorinėje literatūroje ji jau pradėta vadinti „Atgajos“ draugijos byla¹.

Pagrindinės bylos sudarymo aplinkybės tokios. 1895 m. balandžio 26 d.² žandarai sučiupo knygnešį S. Rupšį ir per kratą jo bute Kuršėnuose, Šiaulių aps., rado du Valerijos Vaineikytės iš Svirplių k., Jonišio vls., Šiaulių aps., laiškus, kuriuose prašoma atsiųsti lietuviškų knygų. 1895 m. gegužės 23 d. žandarai iškratė jos tėvo Jurgio Vaineikio namus Svirplių k. ir kambaryje užtiko lagaminą bei pintinę, kurie, kaip paaiškėjo, priklausė Maskvos universiteto Medicinos fakulteto V kurso studentui Liudui Vaineikiui (1869—1938), neseniai į tėvų namus grįžusiam atostogų. Pasirodo, šis parsivežė du Kudirkos laiškus, „Atgajos“ draugijos dalyvių Mato Slančiausko, Jono Trumpulio, Augustino Baranausko rankraščius³. Kudirkos laišškai pažymėti 1895 m. kovo 29 d. ir gegužės 14 d. data ir buvo rašyti iš Sevastopolio (be jokios abejonės, siųsti į Maskvą). Juos išvertė Kauno gubernijos žandarų valdybos vertėjas I. Cigleris (beje, Kudirkos pažįstamas iš tų laikų, kai tas mokytojavo prie Šakių) ir vertimą pridėjo prie bylos⁴. Kaip įkalčiai čia buvo ir laišku originalai⁵.

¹ Daugiausia iš prokuratūros įstaigų pranešimų apie šios bylos eigą Teisingumo ministerijoje susidarė dar viena byla, dabar saugoma Spalio revoliucijos, TSRS aukščiausių valstybės valdžios organų centriniame valstybiniame archyve, f. 124, ap. 4, 1895 m., b. 105.

² Čia ir toliau, jei atskirai nepažymėta, datos kaip šaltiniuose, t. y. Rusijoje pagal senąjį—Julijaus—kalendorių, Vokietijoje ir JAV—pagal naująjį—Grigaliaus—kalendorių.

³ J. Vaineikio kratos protokolas.—CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 103. L. Vaineikio įkalčių aprašymas.—Ten pat, l. 111—118.

⁴ Laiškų vertimai.—Ten pat, l. 116, 117.

⁵ Per Pirmąjį pasaulinį karą ši, kaip ir nemaža kitų fondo bylų, pateko į Lietuviių mokslo draugijos biblioteką, iš kurios po poros dešimčių metų buvo grąžinta į valsty-

Beje, abu laiškus jau paskelbė J. Lebonka, tačiau, nežinodamas 1895 m. Kudirkos bylos, manė, kad jie adresuoti ne L. Vaineikiui, o „Varpininkų komitetui“⁶. Publikatorius buvo visiškai teisus, kad laiškų kreipinys „Mie-
li broliai!“ turi reikšti kolektyvinį adresatą. Pasirodo, kad L. Vaineikis, susirašinėdamas su Kudirka, atstovavo Maskvos lietuvių studentų draugijai, kuri rūpinosi Kudirkos raštų leidimu ir jo šelpimu. Šitai matyti iš pačių laiškų, patvirtina ir K. Griniaus atsiminimai. Net I. Cigleris pareiškė nuomonę, kad laiškai rašyti turbūt šiai draugijai⁷.

Kauno gubernijos žandarų valdybos viršininko padėjėjas Raseinių, Telšių ir Šiaulių apskrityse rotmistras I. Semionovas (jo būstinė Šiauliuose), kuris vedė kvotą, liepos 8 d. pareikalavo, kad Marijampolės ir Naumiesčio apskričių žandarų valdybos viršininkas papulkininkis V. Sosnovskis Šakiuose iškrėstų Kudirkos butą (Adomo Karaliaus namai „prie aikštės“), kuriame tuo metu jau gyveno gydytojas Jonas Staugaitis (1868—1952). Kudirka buvo grįžęs iš Krymo ir svečiavosi valsčiaus teisėjo Petro Kriaučiūno (1850—1916) namuose Plokščiuose, Naumiesčio apskrityje. Tačiau senajame bute tebebuvo jo daiktai. Atvykusiems daryti kratos žandarams J. Staugaitis tenurodęs vieną iš dviejų Kudirkos knygų spintų. Antrosios, kaip tariamos J. Staugaičio nuosavybės, žandarai nelietę, o joje buvusi slapta lenkiška bibliotekėlė⁸. Per kratą buvo paimti lietuviški leidiniai, 90 laiškų, didelis užrašų sąsiuvinis, užrašų knygelė.

Kratos duomenys rodo svarbiausius V. Kudirkos įkalčius ir duoda daugiausia žinių apie jo slaptąją lietuvišką biblioteką, sukomplektuotą vien iš pasaulietinių ir radikalių leidinių. Čia rasti periodiniai leidiniai — Mitteilungen der litauischen literarischen Gesellschaft.— Heidelberg, 1889, Heft 14; Ukinjkas, 1890, Nr. 1—12 (įrištas); Varpas, 1892, Nr. 2, 4—9, 11, 12, 1893, Nr. 1, 3—9, 1894, Nr. 1—6; knygos ir brošiūros — Arminas P. Rasztai.— V. [Tilžė], 1893 (3 egz.); Basanaviczius J. Apie senovės Lietuvos pylis.— Tilžė, 1891; Basanavicius J. Etnologiškos smulkmenos.— Tilžė, 1893; [Gutzkow K.] Patkulis. Politikiszka tragoedija penkiose veiksmėse, pagal Karolo Gutzkovo veikalą lietuviszkai paraszyta Jono Szluppo.— Naujorkas, 1887; [Janušis F., Čepas M., Grinius K., Venslovas M.] Trumpa senovės lietuvių istorija.— V., 1864 [Tilžė, 1892]; [Jesiulaitis J.] J. Kaimynų pašneka.— Tilžė, 1894 (2); [Kriščiukaitis A.] Aiszbė. Kas teisybė tai ne melas.— Tilžė, 1892 (2); [Kriščiukaitis A. ir kt.] Negirdėtas daiktas ir geros rodos musul moterelems.— Tilžė, 1893 (2); [Lingis A.] Kas kaltas? Apysaka musul dienu.— Tilžė, 1894 (2); [Matulaitis S., Skesteris A.] Kaip atsiginti nuo koleros ir kiti naudingi skaitymai.— Be v. ir m. [Tilžė, 1893] (2); [Mikolainis P.] Kataliogas lietuviszkų knygų gaudamų per M. Noveskį Tilžėje.— Tilžė, 1895 (2); [Milukas A.] Atsiszauki-

binį archyvą. Byloje buvę Kudirkos bei keletu kitų laiškų originalai liko draugijoje, kurios knygas bei rankraščius paveldėjo Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto biblioteka.

⁶ Lebonka J. V. Kudirkos laiškai.— Kn.: Literatūra ir kalba. V., 1958, t. 3, p. 513, laiškų publikacija — p. 515—519.

⁷ I. Ciglerio prierašas prie Kudirkos 1895.III.17 laiško vertimo.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 116.

⁸ Būtenas J. Vincas Kudirka.— K., 1937, p. 139, 140.

mas į brolius lietuvius Lauryno Ivynskio Liet. Amer. Europ. draugystės.— Plymouth, Pa., 1894; Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.— Tilžė, 1893(3); [Staugaitis J.] Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.— V. [Tilžė], 1894(3); Skirmuntt K. Istorija Lietuvos trumpai apsakytą.— New York, 1887; [Šliūpas J.] Lietuviszkiejie rasztai ir rasztininkai.— Tilžė, 1890; Tolstojus L. Kaukazo belaisvis.— Tilžė, 1894; [Vileišis P.] Giedris. Kaip igyti piningus ir turtą.— Tilžė, 1891; [Vileišis P.] Už ką mes lenkams turime būti dėkingi arba nedėkingi.— Tilžė, 1892(2). Iš viso buvo paimta 32 knygos bei brošiūros ir 37 periodiniai leidiniai⁹.

Apie žandarams nepatekusią bibliotekos dalį kiek informuoja per kratą rasta užrašų knygutė. Joje Kudirka 1884—1895 m. žymėdavo knygų skolintojus. I. Cigleris išvertė kai kurias jos vietas: 1888 m. rugpjūčio 4 d. (knygos išdavimo data), Kaukas (knygų ėmėjo pavardė ar slapyvardis)— Lietuvos istorija; rugsėjo 20 d., Sig. Gružė— Czy człowiek ma wolną wolę, Wojna 1863 r.; gruodžio 13 d., Karklinis— Bicziulis, Juškos 1882, 1883 m. dainos; gruodžio 17 d. Josif K.— 1883 m. Auszra; 1889 m. spalio 7 d., Staugaitis— lietuviškai vokiškas žodynas, Historia Litwy?., Kuni-gaikštis— 1884 ir 1885 m. Auszra; rugpjūčio 30 d., Kunigaikštis— Bicziulis, Mužikėlis, Lietuv. dovanėlė, 1885 m. kalendorius; rugpjūčio 30 d., Dzūkas— Žirgas ir vaikas; lapkričio 20 d., Dobkevič (?)— Lietuvos istorija: nenurodytiems asmenims— Daukantas, Naujas testamentas, Lietuvos istorija; 1890 m. sausio 26 d., Karkovskis— Historia 30 r.; birželio 30 d., V. Romovskis— Už ką mes lenkams turime būti dėkingi arba nedėkingi; rugsėjo 23 d., Račiūnas— За истиной Норда; 1895 m. kovo 19 d. nenurodytam asmeniui— Конституция Меликова; birželio 24 d., Dapkus— Juškos dainos¹⁰.

Vėliau, per rugsėjo 1 d. kvotą, nenorėdamas įpainioti skaitytojų, Kudirka aiškino, jog čia surašyti spaudos siuntėjai iš užsienio („Aušros“ ir kitų redakcijų). Beje, rugsėjo 12 d., papildydamas savo ankstesnės kvotos parodymus, jis tvirtino, jog paskutiniai knygelės įrašai negalėjo būti jo paties rašyti, nes tuomet negyvenęs Sakiuose. Tikrai 1894—1895 m. žiemą Kudirka praleido Kryme, Sevastopolyje. Per kratą pas L. Vaineikį buvo rastas šis Kudirkos adresas: Sevastopolis, Taurijos gub., Mal. Morskaja 37, Gavrilovo namai, 50 Bialostoko pulko gydytojui L. Tercijonui, perduoti V. K. (t. y. V. Kudirkai)¹¹. Į Sakius Kudirka parvyko apie birželio pabaigą, nes 1895 m. gegužės 22 d. V. Kraševskienės dukteriai Maniai jis iš Sevastopolio rašė, kad grįšiąs maždaug po mėnesio¹². Tuo metu, kai nebuvo Kudirkos, į šią užrašų knygelę knygų skolintojus bus žymėjęs ir J. Staugaitis.

Per kratą Kudirkos bute buvo rastas storas įrištas sąsiuvinis (526 pri-rašyti puslapiai) su moto lietuvių, rusų ir lenkų k.: „Žmonėms— teisybė, Tėvynei— pasišventimas, dievui— karė!“ Daugiau kaip pusę sąsiuvinio užima prof. Ivano Ivaniukovo „Politinės ekonomijos teorijos svarbiausi

⁹ Kratos protokolas.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 137; Įkalčių sąrašas, pasirašytas Kauno gub. žandarų valdybos viršininko P. Šatovo.— Ten pat, l. 171.

¹⁰ Knygelės ištraukų vertimas (originalas dingęs).— Ten pat, l. 183.

¹¹ I. Ciglerio padarytas L. Vaineikio įkalčių aprašymas.— Ten pat, l. 118.

¹² Leblionka J. V. Kudirkos laišakai, p. 521, 525.

pagrindai“—vertimas į lietuvių k. „Tautinės ūkės“ pavadinimu. Toliau eina amerikiečių ekonomisto ir publicisto Henrio Džordžo veikalo vertimas „Progresas ir skurdgėla“, Harietos Byčer-Stou romano „Butas dėdžiaus Tomo“ (Dėdės Tomo trobelė) pradžia, daug filosofų, įžymių mokslininkų biografijų, poetų eilėraščių. Čia žandarų dėmesį atkreipė ilgas Kazio Bukavecko (1855—1940) perdirbtas Georgo Hervego eilėraštis „Į darbininkus“. Zandarų vertėjas I. Cigleris priėjo išvadą, kad „per visą rankraštį eina tik socialinė-demokratinė ir iš dalies ateistinė mintis“, bet lietuviškas „šovinizmas“ ir anticarinės nuotaikos čia nepasireiškia. I. Cigleris manė, kad sąsiuvinis rašytas ne Kudirkos¹³. Pats Kudirka per kvotą aiškino, kad šį sąsiuvinį gavęs iš mokytojo Petro Markūzos (1847—1892) palikimo.

Tai buvo vykęs tikrojo savininko slėpimas. Dar 1904 m. V. Kapsukas sąsiuvinį priskyrė Jonui Mačiui-Kėkštui (1867—1902)¹⁴. Beje per kratą pastarasis laikinai buvo apsistojęs senajame Kudirkos bute.

Dabar šis rankraštis saugomas Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštyne (LKLI, F 1—3505). M. Grigaitytė nustatė, kad šiuos užrašus rašė pats J. Mačys-Kėkštas,—yra ir jo eilėraštis „Dirbti“ ir „Vargdienių giesmės“ fragmentas¹⁵.

Iš 90 paimtų laiškų žandarai atrinko 8 ir juos priskyrė prie įkalčių. Šie laiškai, išdėstyti chronologine tvarka, rodo, kaip Kudirka įsitraukė į nacionalinį sąjūdį.

Du laiškai buvo gauti iš didelio muzikos mėgėjo Zapyškio vikaro Andriaus Barkausko (1843—1897). Jie rašyti 1882 m. rugsėjo 13 ir 23 d. iš Zapyškio į Varšuvą¹⁶. Abiejuose mini apgadintas knygas, kurias per Kudirką siuntė grąžinti varšuviškio Orgelbrando knygynui—bibliotekai, bet šis reikalavo jas atpirkti. Rūpinamasi smuikų remontu bei kitais reikalais. Bene įdomiausia vieta yra antrajame laiške: A. Barkauskas sakosi siunčiąs lietuviškų dainų, bet savo rankraštį prašo vėliau grąžinti.

Toliau eina 1883 m. balandžio 14 (26) d. (rašytas iš Maskvos) ir liepos 15 d. (rašytas iš Suvalkijos) Jono Jablonskio laiškai. Pirmajame Kudirka raginamas nesusvetimėti su savąja tauta, pranešama apie „Aušros“ žurnalo pasirodymą, prašoma viename Varšuvos knygyne nupirkti J. I. Kraševskio „Vytolio raudą“ (4 egz.) ir „Jaunąjį Robinzoną“ (2 egz., išėjo Klaipėdoje 1883 m.). Norėta, kad apie „Aušrą“ Kudirka praneštų ir Juozui Kaukui (1862—1895), kuris tuomet studijavo mediciną Varšuvoje. Antrajame laiške vėl priekaištaujama dėl nacionalinio susvetimėjimo ir kad nesulaukė nei atsakymo, nei prašytųjų knygų¹⁷.

¹³ Sąsiuvinio apžvalga, padaryta I. Ciglerio.—CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 184—187.

¹⁴ Kapsukas V. Jonas Mačys-Kėkštas.—Varpas, 1904, Nr. 5, p. 69.

¹⁵ Grigaitytė M. J. Mačio-Kėkšto užrašų knyga.—Kn.: Literatūra ir kalba. V., 1956, t. 1, p. 411—414.

¹⁶ Laiškų originalai—LKLI, F 1—2087, vertimai—CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 188, 189.

¹⁷ Laiškų originalai—LKLI, F 1—2250, vertimai—CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 189—191. Abu laiškai skelbti: Lebonka J. J. Jablonskio laiškai V. Kudirkai.—Kn.: Literatūra ir kalba. V., 1956, t. 1, p. 387—390.

Itin svarbūs du Martyno Jankaus laiškai, kurie jau rodo, jog Kudirka įsijungė į nacionalinio išsivadavimo sąjūdį, bendradarbiauja su „Aušros“ redakcija. Pirmasis laiškas buvo toks:

„Bitėnai per Lūmpėnus (Lompönen, Ost-Preussen). 10 vasario 1885. Auszros rėdystė¹⁸.

Meilingasis viengentil!

Tamstos gromata su 4 rubleis už Auszrą apturėta. Auszra sziu metu bus pristatyta. Trukstantieji 4 numerei pernykszcziu metu dėl p. Prapuolenaiczio taps tamstai prisiųsti; p. Pr. [apuolenaicis] buvo už visus metus užmokėjęs.

Tamstos eilės, dailei sutvertos, bus suvartojamos¹⁹. Jau regis vieną kartą tapė išz Sen.[apilės] eilės tokio rankraszczio pargabentos. Tamsta gali ir tas eiles²⁰, eksametrasis parasztytas, atsiųsti. Mums bus sugadu. Ar sziek tiek pagal Duonelaiczio eksametrasis laikeisi?

Siunčiame drauge ir įstatus naujai uždėtosios draugystės Byrutės.

Labas dienas visiems Varszavoje draugams.

Tamstos
Martynas Jankus²¹

Antrą kartą M. Jankus Kudirkai pasiuntė šį atviruką:

„Russland, via Lyk-Prostken. Г-ну Викентию Кудырка, студенту Университета, г. Варшава

Meilingasis draugai!

Tamstos rasztelis atėjo. Kas reikalauta ir neatlikta (pražuvusi!) bus prirupinama. Pasakėlės bus priimamos²².

Su labomis dienomis
Tamstos M. J.

B[itėnai], 9.IX.85²³

Kudirka turėjo ir Jono Šliūpo 1885 m. balandžio 25 d. laišką iš Niujorko. J. Šliūpas pranešė, kad gavo pinigų už „Unijos“ laikraštį, žadėjo jį siuntinėti per „Aušros“ redakciją. Laikraštis pasieksias greitai, nes ir Prūsija trukdanti, todėl geriausia bus siuntinėti iš karto viso mėnesio ar dviejų mėnesių numerius. „Žodžiu,— kaip rašė J. Šliūpas,— pasistengsiu, kai tik galėsiu, kad Jūs ir draugai gautų, nors vėlai, bet viską, ko norite“²⁴.

Nevisiškai aiškus rastojo „Stepono“ laiško iš Charkovo turinys, bet greičiausiai rūpinamasi nelegaliosios spaudos gavimu. Laiške nėra metų, nurodyta spalio 30 diena. Prašoma atsakyti dėl to „dalyko“, apie kurį jau

¹⁸ Laiškas rašytas spausdintame blanke, todėl iš šio teksto tik data rankraštine.

¹⁹ Čia, matyt, minimas Kudirkos pamfletas, išspausdintas „Aušroje“ (1885, Nr. 6, p. 160, 161).

²⁰ Per kvotą Kudirka sakėsi, kad iš Marijampolės „Aušrai“ pasiuntęs keletą I. Krylovo pasakėčių. Laiške M. Jankui (ar „Aušros“ redakcijai) turbūt minėjo, kad turi daugiau I. Krylovo pasakėčių vertimų ar sekimų.

²¹ Originalas — LKLI, F 1—3308; I. Ciglerio vertimas — CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 191, 192.

²² Čia turbūt vėl minimos gautosios I. Krylovo pasakėčios.

²³ Originalas — LKLI, F 1—3308; I. Ciglerio vertimas — CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 192.

²⁴ Tėra žinomas laiško vertimas.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 192.

buvo rašęs. Jei pats bijąs rašyti, tenurodąs patikimą draugą²⁵. Kvočiamas Kudirka kaip laiško autorių nurodė Steponą Zelenką, kuris iš pradžių studijavo Varšuvoje, o paskui persikėlė į Charkovą, aiškino, kad laiško turinys liečiąs tik „širdies reikalus“.

Liepos 13 d. V. Sosnovskio „nutarimu“, remdamiesi kratos rezultatais ir ypač akcentuodami rastąją S. Matulaičio ir A. Sketerio brošiūrą „Kaip atsiginti nuo koleros ir kiti naudingi skaitymai“, žandarai nuvyko į Plokščius ir Kudirką suėmė. Išvežė į Kalvarijos kalėjimą²⁶. Liepos 16 d. Suvalkų gubernijos žandarų valdybos viršininkas pulkininkas V. Loginovas telegrafavo I. Semionovui apie kratos rezultatus (rasti „draudžiami leidiniai“) ir Kudirkos uždarymą į kalėjimą, klausdamas, kur pastarąjį siųsti. Dar pridūrė, kad Kudirka „beviltiškai serga džiova“²⁷. Kitą dieną vėl telegrafavo, jog kaltinamasis dar nekvostas, ir klausė, ką su juo toliau daryti²⁸. I. Semionovas liepos 17 d. telegrama atsakė, kad Kudirką reikia iš kalėjimo perkelti į Kalvarijos apskrities valdybos areštinę. Tačiau Kalvarijos ir Vilkaviškio apskričių žandarų valdybos viršininkas paprieštaravo, nes Kudirkai, kaip ligoniui, kamera kalėjime esanti patogesnė, „didelė, šviesi, langai į saulės pusę, išbaltinta, švari“, o policijos areštiniėje, nors kambariai dideli, bet „labai žemi, mažais langais“ ir, be to, būsiąs kartu su kitais suimtaisiais²⁹.

Tuo tarpu I. Semionovas 1895 m. liepos 19 d. parašė oficialų preliminarinį Kudirkos kaltinimą — savo „Nutarimą Nr. 12“, kuriame, remiantis abiem Kudirkos laiškais, rastais pas L. Vaineikį, sakoma: „Sis Kudirka yra korespondentas bei bendradarbis lietuviškų laikraščių ir žurnalų, kaip „Ūkininkas“ ir „Varpas“, kurie, nors spausdinami užsienyje, bet leidžiami platinti Siaurės vakarų krašte ir ypač Kauno bei Suvalkų gubernijose, — šių gubernijų gyventojai raginami energingai priešintis vyriausybės priemonėms ir įžūliai peikiama dabartinė Rusijos santvarka“. Kadangi per 1895 m. liepos 13 d. kratą iš Kudirkos paimta daugybė „laiškų ir dokumentų“, jį nuspręsta patraukti kaltinamuoju šioje (t. y. „Atgajos“) byloje, laikyti suimtą vienutėje, kad negalėtų susisiekti su „bendrininkais“, kol bus išversti rasti dokumentai, ir apie šį „nutarimą“ pranešti Suvalkų gubernijos žandarų valdybos viršininkui.

Suvalkų gubernijos žandarų valdybos viršininkas, matyt, dėl beviltiškos kalinio sveikatos būklės liepos 22 d. ryžosi telegrafuoti pačiam Kauno gubernijos žandarų valdybos viršininkui P. Satovui, kad atsiųstų nurodymą atiduoti Kudirką ypatingai policijos priežiūrai³⁰, t. y. paleistų iš kalėjimo. Teigiamas atsakymas telegrafu atėjo tą pačią dieną, tačiau reikėjo gauti specialų I. Semionovo raštą „nutarimą“ (jis parašytas liepos

²⁵ Originalas — LKLI, F 1—2088; I. Ciglerio vertimas — CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 189.

²⁶ V. Sosnovskio 1895.VII.13 nutarimas ir Kudirkos parašas, kad su juo supažindintas. — CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 139.

²⁷ Telegrama. — Ten pat, l. 134.

²⁸ Telegrama. — Ten pat, l. 135.

²⁹ V. Loginovo 1895.VII.20 pranešimas I. Semionovui. — Ten pat, l. 151.

³⁰ Telegrama. — Ten pat, l. 153.

23 d.)³¹. Tuo tarpu našlė Valerija Kraševskienė, kuri, kaip matyti iš atsiminimų, visomis išgalėmis stengėsi vaiduoti Kudirką, liepos 21 d. I. Semionovui parašė prašymą. Ji, kaip Kudirkos sužadėtinė, sakėsi, gerai žinanti sunkią jo ligą, prašė nestumti į kapą, greičiau spręsti bylą ir paleisti iš kalėjimo, laidavus „atsakingam asmeniui“. Prašymas Siaulius pasiekė liepos 24 dieną³². Tik liepos 27 d. Kudirka išėjo iš kalėjimo, parašęs raštelį, kad I. Semionovo liepos 23 d. „nutarimas“ jam paskelbtas ir kad iš Šakių, „nuolatinės savo gyvenamos vietos“, niekur neišvyksias ir, pareikalavus kvotai, tuoj prisistatysias³³.

Rugsėjo 1 d. Kudirka buvo pašauktas kvotai Naumiestyje. Kvotos protokolą ir jo papildymus, kuriuos Kudirka parašė rugsėjo 12 d., jau paskelbė D. Butėnas³⁴.

Toliau ėjo 1895 m. rugsėjo 28 ir lapkričio 29 d. autentiški Kudirkos raštai I. Semionovui. Juose prašoma leidimo išvykti į Krymą gydytis ir žadama pranešti apistojimo vietą. Dabar jie abu skelbiami.

Itin svarbi yra Vilniaus teismo rūmų prokuroro, kuriam žandarai perdavė kvotos bylą, išvada. Mat nuomonės dėl Kudirkos kaltinimų literatūroje gana skirtingos. Dar 1899 m. Kazys Grinius (1866—1950) paminėjo, kad Kudirka buvo suimtas dėl rastųjų pas L. Vainikų laiškų³⁵. Tačiau vėliau Juozas Bagdonas (1886—1956) suėmimo priežastimi nurodė „lietuvišką propagandą“, nes „žandarai, susipažinę su „Varpo“ ir „Ūkininko“ raštais, lengvai galėjo iš pseudonimų susekti straipsnių autorius“³⁶. Kone visi, kas rašė apie Kudirką, čia išvardytus dalykus laikė viso kaltinimo pagrindu, — kartais akcentavo K. Griniaus, bet, rodos, dažniau J. Bagdono nuomonę arba jas abi jungė į vieną. Deramai nepaaiškino nė D. Butėno publikacija, nes liko nepaskelbta minėtojo prokuroro išvada, liečianti Kudirką (dabar ji taip pat skelbiama). Pasirodo, kad kaltinimo pagrindu tapo rastoji Kudirkos biblioteka su lietuviškais leidiniais.

Prokuroras savo išvadą adresavo teisingumo ministrui, nurodė ir siūlomą 1 mėnesio kalėjimo bausmę. Tačiau teisingumo ministras, savo nuomonę suderinęs su vidaus reikalų ministru, pritaikė caro 1896 m. gegužės 14 d. manifestą (išleistą vainikavimo proga) ir Kudirkos nebaudė. Caro 1896 m. rugpjūčio 31 d. paliepimu bausmes paskyrė L. Vainikiui, S. Rupšiu, M. Slančiauskui ir A. Baranauskui, manifestas buvo pritaikytas Kudirkai, V. Vainikytei, J. Miliauskui-Miglovarai ir J. Valiui³⁷. Paskui

³¹ Papildoma V. Loginovo telegrama.— Ten pat, l. 154; „Nutarimas“.— Ten pat, l. 156.

³² V. Kraševskienės prašymas, rašytas jos ranka.— Ten pat, l. 157.

³³ Kudirkos rašytas pasižadėjimas.— Ten pat, l. 141.

³⁴ Butėnas D. Nauja dokumentinė medžiaga apie V. Kudirką.— Bibliotekininkystė ir bibliografija, 1963, t. 2, p. 324—338.

³⁵ Vargėla [Grinius K.]. A. a. daktaras Vincas Kudirka.— Varpas, 1899, Nr. 6, p. 90.

³⁶ Bagdonas J. Iš mano atsiminimų apie d-rą Vincą Kudirką.— Varpas, 1924, p. 149 (V. Kudirkos jubiliejinis numeris).

³⁷ E. teisingumo ministro p. 1896.IX.2 pranešimas Vilniaus teismo rūmų prokurorui.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 32, 33; Caro patvirtintas teisingumo ministro pristatymas dėl bausmių paskyrimo.— TSRS centrinis valstybinis istorijos archyvas, f. 1405, ap. 521, b. 444, l. 128—136.

spalio 12 d. Kudirkai buvo oficialiai pranešta, kad jo byla baigta ir upatingoji policijos priežiūra nutraukta³⁸.

1. 1895 m. spalio 10 (rugsėjo 28) d. V. Kudirkos prašymas Kauno gubernijos žandarų valdybos viršininko padėjėjui Raseinių, Šiaulių ir Telsių apskrityse, kad būtų leista išvykti į Krymą.

Его высокоблагородию помощнику³⁹ [начальника] Ковенского губернского жандармского управления в Россиенском, Шавельском и Тельшевском уездах

Вольнопрактикующего врача Кудырко Викентия, временно проживающего в г. Владиславе, Сувалкской губернии

Прошение

Состояние моего здоровья с каждым днем становится хуже и поэтому, несмотря на то, что дело мое еще не окончено, я принужден обременить Ваше высокоблагородие просьбою разрешить мне отправиться для лечения в Крым, а по дороге заехать в г. Зеньков, Полтавской губернии, ради сбережения средств намерен прожить несколько недель у моего товарища по гимназии.

В какой местности Крыма буду проживать, в настоящую минуту определить не могу, так как это будет вполне зависеть от средств, какие у меня найдутся. Думаю, однако, поехать прямо в Севастополь и там решусь избрать ту или другую климатическую станцию, о чем обязываюсь своевременно довести до сведения Ваше высокоблагородие.

Врач Викентий Кудырко

г. Владислав, сентября 28 дня 1895 г.

L. 202. V. Kudirkos autografas

Vertimas:

Jo aukštajai kilnybei Kauno gubernijos žandarų valdybos [viršininko] padėjėjui Raseinių, Šiaulių ir Telsių apskrityse

Laisvai praktikuojančio gydytojo Vinco Kudirkos, laikinai gyvenančio Naumiestyje, Suvalkų gubernijos,

Prašymas

Mano sveikata blogėja kasdien ir todėl, nors byla dar nebaigta, esu verčiamas kreiptis į Jūsų aukštąją kilnybę, prašydamas leisti išvykti gydytis į Krymą, o pakeliui užsukti į Zenkovo m., Poltavos gub.,— taupydamas lėšas, manau keletą savaičių pagyventi pas savo gimnazijos draugą.

Kokioje Krymo vietovėje apsistosisiu, šiuo metu neaišku, nes viskas priklausys nuo to, kiek gausiu lėšų. Tačiau manau važiuoti tiesiai į Sevastopolį ir ten apsispręsiu, kurią klimato stotį pasirinkti,— pažadu tai laiku pranešti Jūsų aukštajai kilnybei.

Naumiestis, 1895 m. rugsėjo 28 d.

Gydytojas Vincas Kudirka

³⁸ E. Varšuvos teismo rūmų prokuroro p. 1896.X.12 pranešimas Vilniaus teismo rūmų prokurorui.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 49.

³⁹ Toliau įrašytas nesuprantamos prasmės žodis: Полонгского (Palangos?).

2. 1895 m. gruodžio 11 (lapkričio 29) d. V. Kudirkos pranešimas Kauno gubernijos žandarų valdybos viršininko padėjėjui Raseiniū, Telšiū ir Siauliū apskrityse apie apsi-
stojimą Jaltoje.

Его высокоблагородию господину помощнику ⁴⁰ [начальника] Ковенского губерн-
ского жандармского управления в Россиенском, Тельшевском и Шавельском уездах

Временно проживающего в г. Ялте, Таврической
губ., вольнопрактикующего врача Викентия Ку-
дырко

Заявление

Честь имею довести до сведения Вашего высокоблагородия, что я, отправляясь
в Крым для лечения, поехал прямо из г. Владиславова в г. Севастополь, откуда после
нескольких дней необходимого отдыха отправился на зимний сезон в г. Ялту, где
в настоящее время пребываю.

Вольнопрактикующий врач Викентий Кудырко
г. Ялта, ноября 29 дня 1895 г.

L. 408. V. Kudirkos autografas.

Vertimas:

Jo aukštajai kilnybei Kauno gubernijos žandarų valdybos [viršininko] padėjėjui Ra-
seiniū, Siauliū ir Telšiū apskrityse

Laisvai praktikuojančio gydytojo Vinco Kudirkos,
laikinei gyvenančio Jaltoje, Taurijios губ.,

Pareiškimas

Turiu garbę Jūsų aukštajai kilnybei pranešti, kad, vykdamas į Krymą gydytis, va-
žiavau iš Naumiesčio tiesiog į Sevastopolį, iš kurio po keleto dienų būtino poilsio žiemos
sezonui išvykau į Jaltą, kurioje dabar gyvenu.

Laisvai praktikuojantis gydytojas Vincas Kudirka
Jalta, 1895 m. lapkričio 29 d.

3. 1896 m. kovo 3 (vasario 20) d. Iš Vilniaus teismo rūmų prokuroro išvados
S. Rupšio, L. Vaineikio, V. Kudirkos ir kitų byloje.

[...] В бумагах Вайнейкиса оказались два письма за подписью Винцас, которые,
как обнаружено, написаны вольнопрактикующим врачом Викентием Кудырко.

Первое письмо, начинающееся словами: «Милые братья!», — заключает в себе прось-
бу разобрать его сочинения и высказаться, какие статьи годятся для печати, так как
ему пришло в голову привести их в порядок и отпечатать. Из перечня приводимых
Кудырко заглавий видно, что часть сочинений была уже в печати в периодических ли-
товских изданиях. В том же письме Кудырко высказывает мысль, что газета не имеет
материала, оттого опаздывает и можно опасаться, что окончательно прекратится, по
этому поводу Кудырко говорит: «Пишите, ради бога пишите! Рефераты, всякие статьи,
что только кто смыслит, посылайте и посылайте».

Другое письмо того же Кудырко от 2-го мая 1895 г. из Севастополя, начинаю-
щееся словами: «Любезные братья!», — заключает в себе выражение благодарности за
готовность издать его сочинения. Из этого письма также видно, что его статьи уже
помещались в периодических изданиях и между прочим в газете «Vargas» (Колокол)

⁴⁰ Toliau įrašytas nesuprantamos prasmės žodis: Полонгского (Palangos?).

и что песни его с голосами (ноты) хочет издать Новескис (л[исты] д[ела] 56 об. и 57) [...]

Бумаги и переписка, взятые при обыске у вольнопрактикующего врача Викентия Кудырко в г. Шаки, Сувалкской губернии 13 июля 1895 г., указывают на то, что Кудырко имел у себя с давних пор библиотеку на польском, литовском и русском языках, причем литовские издания противоправительственного содержания, как, напр., «Vagrās» за 1892, 1893 и 1894 гг., литовская газета «Ukinjkas» за 1890 г. даже переплетены (л. д. 111). Независимо от того у него найдены брошюры на литовском языке, по содержанию своему крайне враждебные русскому правительству, как, напр., «Воззвание литовско-американского и европейского общества Лаврентия Ивинского», «Как уберечься от холеры... Воззвание американских литовцев. Письмо из Франции о гнусностях москалей и невзгодах Литвы», «К рабочим» и другие [...]

Из переписки Кудырко с издателями литовских газет Мартыном Янкусом и Иваном Шлюпасом видно, что в 1885 г. он в качестве подписчика высылал им деньги на издававшиеся в то время газеты «Рассвет» и «Унию» и что в том же 1885 году он помещал в газете «Рассвет» свои стихотворения (л. д. 131 об., 132).

При обыске у Кудырко взята была между прочим записная книжка, в которой отмечались книги его библиотеки, передаваемые для чтения разным лицам с обозначением времени получения книг обратно. Все книги, внесенные в эту записную книжку, по содержанию своему не противоправительственного направления (л. д. 123).

Привлеченный к делу в качестве обвиняемого вольнопрактикующий врач Викентий Кудырко, 36-ти лет, не признал себя виновным в составлении и распространении противоправительственных литовских сочинений и в оправдание свое объяснил, что приобщенные к делу письма его к студенту Вайнейкису были написаны по следующему поводу: в начале 1895 г. болезнь его требовала поездки в Крым, а так как он не располагал средствами, то студенты Московского университета, его земляки, предложили ему материальную поддержку, в то же время Вайнейкис предложил ему свои услуги войти в сношение с тильзитским книгопродавцом Новеским относительно издания его, Кудырко, сочинений. С Вайнейкисом он познакомился года три или четыре тому назад, когда Вайнейкис приезжал в город Шаки и зашел к нему. Остальных обвиняемых — Слончевского, Трумпулиса, Барановского, а также поэта Мигловара он не знает. Издатель Янкус ему лично неизвестен и в газету «Аушра» он только когда-то выслал несколько басен Крылова в переводе на литовский язык (л. д. 134) [...]

Вышеизложенные данные дознания приводят к убеждению, что только обвиняемые Слончевский, Барановский и отчасти Трумпулис изобличаются в совместной агитационной деятельности, враждебной целям русского государства. Все же остальные обвиняемые, как то: Людвиг Вайнейкис, Викентий Кудырко, Иосиф Милевский, Станислав Рупшис, Осип Валис и Валерия Вайнейкис, хотя и представляются элементом явно не благонадежным в политическом отношении, но каждый из них действовал единолично [...]

Вольнопрактикующий врач Викентий Кудырко может подлежать ответственности в пределах 4-ой ч. 252 ст. Ул[ожения] о нак[азаниях] в виду нахождения в его домашней библиотеке книг и изданий противоправительственного содержания, приобретенных не только в прежние годы, но и в самое последнее время. В переписке с Вайнейкисом Кудырко действительно выражает, что он желал бы привести в порядок и издать свои сочинения: статьи, стихотворения и ноты, из которых часть была уже когда-то напечатана, но это не доказывает еще его виновности в составлении и распространении произведений, враждебных целям русского правительства. В свою очередь не доказывает его виновности в прест[уплении], пред[усмотренном] 2 ч. 252 ст. Улож[ения] о наказаниях, помещенное в том же письме приглашение московских товарищей составлять и высылать всякого рода статьи для поддержания какой-то газеты, хотя бы и литовской, так как из дознания нельзя заключить, что литературная деятельность самого Кудырки носит преступный характер и что изложенное приглашение было подстрекательством к составлению статей противоправительственного содержания [...]

Вследствие сего я полагаю бы, разрешив настоящее дело в административном порядке, [...]

3) крестьянина Осипа Карлова Валиса, 32-х лет, и крестьянку Валерию Юрьевну Вайнейкис, 23-х лет, и вольнопрактикующего врача Викентия Матвеева Кудырко, 36-ти лет, подвергнуть аресту на один месяц каждого [...]

Vertimas:

[...] Tarp Vaineikio popierių rasti du laišakai, pasirašyti Vinco, kuriuos, kaip nustatyta, parašė laisvai praktikuojantis gydytojas Vincas Kudirka.

Pirmajame laiške, kuris prasideda žodžiais „Mieli broliai!“, prašoma ištirti jo raštus ir pareikšti nuomonę, kurie straipsniai tinka spaudai, nes jis manęs juos sutvarkyti ir išspausdinti. Kudirkos pateiktas antraščių išskaičiavimas rodo, kad raštų dalis jau buvo skelbta lietuvių periodiniuose leidiniuose. Siame laiške Kudirka pareiškia, kad laikraščiu⁴¹ stinga medžiagos, todėl jis veltuoja ir kyla pavojus, kad gali visiškai sustoti, todėl Kudirka sako: „Rašykite, susimildami rašykite! Referatus, straipsnius kitokius, ką tik kas įmanote, siųskite ir siųskite“.

Antrajame šio Kudirkos 1895 m. gegužės 2 d. laiške iš Sevastopolio (prasideda žodžiais „Mieli broliai!“) dėkojama už sutikimą leisti jo raštus. Iš laiško taip pat matyti, kad straipsniai jau buvo skelbti periodiniuose leidiniuose, tarp jų laikraštyje „Varpas“, ir kad dainas su natomis nori išleisti Noveškis⁴² (bylos lapai 56 atv. ir 57)⁴³ [...]

Popieriai ir laišakai, paimti per 1895 m. liepos 13 d. kratą pas laisvai praktikuojantį gydytoją Vinčą Kudirką Sakiuose, Suvalkų gub., rodo, jog jis iš seno turėjo biblioteką lenkų, lietuvių ir rusų kalbomis, beje, ir lietuviškų antivyriausybinių leidinių, kaip antai: 1892, 1893 ir 1894 m. „Varpa“, 1890 m. lietuvišką laikraštį „Okininką“, net jrištą (bylos l. 111)⁴⁴. Be to, pas jį rasta brošiūrų lietuvių kalba, savo turiniu labai priešiškų Rusijos vyriausybei: „Atsiszukimas į brolius lietuvius Lauryno Ivynskio Liet. Amer. Europ. draugystės“, „Kaip atsigtinti nuo koleros...; Atsiszukimas Amerikos lietuvių, Rasztas isz Prancuzijos apie maskolių szunybes ir Lietuvos vargus“⁴⁵, „Į darbininkus“⁴⁶ ir kitų [...]

Iš Kudirkos susirašinėjimo su lietuviškų laikraščių leidėjais Martynu Jankum ir Jonu Šliūpu matyti, kad 1885 m. kaip prenumeratorių jis siuntė jiems pinigus už tuomet ėjusius laikraščius „Aušra“ ir „Unija“ ir kad jis tais 1885 m. skelbė „Aušros“ laikraštyje savo eileraščius (bylos l. 131 atv., 132)⁴⁷.

Per kratą iš Kudirkos buvo paimta ir užrašų knygelė, kurioje žymėtos jo bibliotekos knygos, išduodamos skaityti įvairiems asmenims, ir gražinimo datos. Visų šioje užrašų knygelėje pažymėtų knygų turinys neantivyriausybines krypties (bylos l. 123)⁴⁸.

Įtrauktas į bylą kaip kaltinamasis laisvai praktikuojantis gydytojas Vincas Kudirka, 35 metų, neprisipažino kaltas dėl rengtų bei platintų antivyriausybinių lietuviškų raštų ir teisindamasis parodė, kad prie bylos pridėti jo laišakai studentui Vaineikiui parašyti šia proga: 1895 m. pradžioje dėl ligos reikėjo važiuoti į Krymą, tačiau neturėjo lėšų, todėl Maskvos universiteto studentai tautiečiai pasiūlė materialinę paramą, kartu Vaineikis norėjo padėti susisiekti su Tilžės knyginku Noveškiu dėl jo, Kudirkos, raštų leidimo. Su Vaineikiu jis susipažino prieš ketverius metus, kai Vaineikis atvažiavo į Sakius ir užėjo pas jį. Kitų kaltinamųjų — Slančiausko, Trumpulio, Baranausko ir taip pat poeto Miglovaros — jis nepažįsta. Leidėjo Jankaus pats nepažįsta ir tik kadaise

⁴¹ T. y. „Varpui“.

⁴² Noveškis — Petras Mikolainis (1868—1934), knygyno Tilžėje savininkas (1891—1895), lietuviškos spaudos leidėjas; dėl policijos persekiojimo išvyko į JAV.

⁴³ Čia nurodomi Kudirkos laišku vertimai kvotos byloje.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 116, 117.

⁴⁴ Čia nurodomas per kratą Kudirkos bute rastų įkalčių sąrašas, pasirašytas Kauno gub. žandarų valdybos viršininko.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 171, 172.

⁴⁵ Abu pastarieji straipsniai išspausdinti S. Matulaičio ir A. Sketerio brošiūroje „Kaip atsigtinti nuo koleros“.

⁴⁶ Čia turimos galvoje K. Bukavecko eilės Kudirkos bute rastajame J. Mačio-Kėkšto sąsiuvinyje.

[...]
⁴⁷ Čia nurodomi abiejų M. Jankaus ir J. Šliūpo laišku vertimai.— CVIA, f. 446, ap. 2, b. 245, l. 191, 192.

⁴⁸ I. Ciglerio išverstos užrašų knygelės ištraukos.— Ten pat, l. 183.

„Aušros“ laikraščiui buvo pasiuntęs keletą į lietuvių kalbą išverstų Krylovo pasakėčių (bylos l. 134)⁴⁹ [...]

Pateikti kvotos duomenys įtikina, kad tik kaltinamieji Slančiauskas, Baranauskas ir iš dalies Trumpulis drauge dirbo agitacinį darbą, kenkiantį Rusijos valstybei. Visi kiti kaltinamieji: Liudas Vaineikis, Vincas Kudirka, Juozas Miliauskas, Stasys Rupšys, Juozas Valys ir Valerija Vaineikytė, nors politiškai ir aiškiai nepatikimi elementai, tačiau kiekvienas jų veikė atskirai [...]

Laisvai praktikuojantis gydytojas Vincas Kudirka gali būti traukiamas atsakomybėn, remiantis Bausmių statuto 252 str. 4 d., nes jo namų bibliotekoje rasta antivyrniausybių knygų ir leidinių, įsigytų ne tik ankstesniais metais, bet ir visiškai neseniai. Laiškuose Vaineikiui tikrai reiškė norą sutvarkyti bei išleisti savo raštus: straipsnius, eiles ir natas, kurių dalis kadaise jau buvo spausdinta, tačiau šitai dar neįrodo, kad jis kaltas dėl kūrinų, priešingų Rusijos vyriausybės tikslams, rašymo bei platinimo. Be to, jo kaltės, numatytos [Bausmių] statuto 252 str. 2 d., neįrodo ir maskviškių draugų raginimas laiške siųsti įvairius straipsnius kažkokiam laikraščiui, tegul būtų ir lietuviškam, palaikyti, nes iš kvotos nematyti, kad paties Kudirkos veikla būtų nusikalstamo pobūdžio ir kad minėtasis raginimas būtų kurstęs rašyti antivyrniausybinių turinio straipsnius [...]

Siūlydamas šią bylą spręsti administracine tvarka, [...]

3) valstietį Juozą, Karolio s., Valj, 32 metų, bei valstietę Valeriją, Jurgio d., Vaineikytę, 23 metų, ir laisvai praktikuojantį gydytoją Vinčą, Motiejaus s., Kudirką, 36 metų, nubausti areštu po vieną mėnesį kiekvieną [...]

⁴⁹ Čia nurodomas Kudirkos 1895.IX.1 kvotos protokolas.— Ten pat, l. 194.